

Сълза за сбогуване

в. „Култура“, брой 29 (3218), 27 юли 2018 г.

Има една игра, с която искам да започна този последен текст във вестник „Култура“ – Цивилизацията. С годините, както разбирам, играта се е усъвършенствала, разраснала се е, героите, постройките и предметите в нея все повече заприличват на истински, тя вече няма много общо с със схематичните изображения и условните ходове на своята първа версия от 1994 година. Именно нея имам на компютъра си, прехвърлям я през годините на всяка следваща машина и слава богу, тя все още работи на всеки следващ „Уиндоус“.

За да спечели Цивилизацията, играчът трябва или да завладее цялото Земно кълбо, или да изпрати до Алфа Центавър космически кораб с колонисти. За целта той трябва да развива своя собствен народ, като преминава през известните на човечеството резултати от науката и техниката, т.е. да става все по-можещ и все по-силен.

Завладяващото в тази игра е мракът, който „обгръща Земята“ – в началото целият екран е тъмен, има само една светла точка, в която ти се предлага да построиш първия си град в 4000 година пр.н.е. След това, постепенно, с прокарването на пътища, с развиването на военното и морското дело и търговията, мракът започва да отстъпва, в началото бавно, после все по-бързо, появяват се равнини, пустини и мочурища, планини, чужди градове за търгуване или превземане, морета, в които се откриват неочаквани острови и континенти, други култури – мирни или войнствени – и т. н.

Постепенно, с всеки следващ ход, мракът отстъпва, планетата, такава, каквато ти я предлага играта, се очертава.

Паралелът няма да е кой знае колко дълбок, съжалявам. Но през годините винаги съм си мислил, че „Култура“ прави точно това – с всеки брой да разкрива все по-голяма част от повърхността и подповърхността на терена, на който ни се налага да градим някакъв живот, а ако можем да градим и системата от знания, представи, умения и отношения, които да наречем цивилизация.

С риск да скандализирам днешните държатели на истината, трябва да кажа, че стремежът на „Култура“ към отблъскване на границите на незнанието, към подриване на едничката, призната и властово закрепена истина, се корени в периода „на тоталитаризма“. Тогава истинската българска интелигенция (имаше такава) виждаше задачите, с които я беше натоварило времето, именно в разширяване на

познанието, в неговото обогатяване – в показването на неговата сложност, нюансираност, нееднозначност.

Истинската тогавашна интелигенция (за разлика от самоназоваващите се така тогава и сега пропагандатори на партийната истина) вършеше своята работа без излишен шум: в театъра, в литературата, в киното, в образованието дори (системата на акад. Сендов например). Дори в журналистиката. В нея, понеже е приложна дисциплина, имаше хора, които действаха съвсем съзнателно: те знаеха, че промени са нужни, а за да ги има, трябва да се кажат някои неща, да се отдръпнат някои завеси, да се посочват вредни стереотипи. Изследователите на периода (70-те и 80-те години) със сигурност няма да обърнат внимание на информацията в пресата, защото след толкова години няма как да хванат например насмешката, идваща от подбора на думите и обратите в едно просто съобщение за случило се събитие. Те нямат (и никой вече няма, уви!) ключа към онази действителност.

Вестник „Култура“ (тогава „Народна“) съзнателно култивираше неподчинение, както и тогава, и сега наричат този стремеж към разширяване ареала на познатото, към обогатяване на истината.

В точката на пречупването (1989–1990) се случиха едновременно няколко неща.

Първо беше избухването, което, както винаги в историята, беше без правила. Избухването, като всяко такова събитие, премахна, разчупи, отхвърли дотогавашните граници пред погледа на човека.

Второ – логично – дойде и краят на самата история.

Трето, в „Култура“ нахлуха младите университетски хора, които искаха да говорят свободно езика на съвременната хуманитаристика.

Тези три събития определиха следващите трийсетина години за вестника.

Макар и не много бързо, но все пак скоро се разбра, че ако има край на историята, това води, освен до застинало общество в една „идеална форма“, но и до свеждането на изникващите проблеми единствено към тази идеална форма, на практика, всякакъв стремеж към „ново разширяване на границите“ трябваше да бъде разглеждан като субверсивна дейност.

В „Култура“ обаче дебатът „около границите“ течеше, течеше на езика на хуманитаристиката или по-точно – на езика, който тогавашната млада българска хуманитаристика беше възприела. Той беше език на погледа отгоре.

Накратко, беше си един надменен език.

Той задълго запази доминиращата си позиция във вестника. И това, което със сигурност ще бъде вменявано като слабост на „Култура“, не е присъствието на „хуманитаристичния“ език, а неизграждането на един език на културното общуване, език, на който културните и обществени явления, произведенията на изкуството да се обсъждат задълбочено и без излишна терминология. Но пък как се създава език без носители... работата е невъзможна.

Надменната, да я наречем висока, позиция обаче имаше едно главно и решаващо за развитието на „Култура“ достойнство. Тя позволи на вестника и читателите му да запазят към културата, изкуството, устройството на обществото един респект, един пиетет, който не можа да бъде разрушен от последващото развитие на демократизацията на общуването. Тази демократизация доведе до това, което наблюдаваме днес – възход на назоваването, важно е означаващото, а не означаемото. И упадък на всякакви критерии в полза на „последната камила в стадото“. Лениновото пожелание готвачката да може да управлява вече е на път да се сбъдне. Масовото образование, като масовата електрификация, доведе до масова култура. В която автори, които са посветили живота си да отблъснат мрака поне с едно квадратче, почти няма.

Много рядко ми се случва да озаглавя текст, преди да го напиша. Този път го направих – и сгреших.

Никакви сълзи, разбира се! Първо, защото, както каза Докторът, направеното ще остане. Напук на някакви ефимерни интелегенти.

Тъкмо направеното няма да позволи на същите т.нар. интелегенти да представят за пореден път света като замръзнал, като че историята е свършила.

Противно на Цивилизацията, която има край, историята няма!

Христо Буцев